

ДК 322+34804

ББК 66.5

РЕЛІГІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

І. В. Коваль

Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія»; 76007, м. Івано-Франківськ, вул. Максимовича, 13; тел. +380(342) 72-07-33; e-mail: koval112@ukr.net

У статті проаналізовано сутність, місце та роль релігійного фактору у процесах політичної інтеграції. Охарактеризовано практику окремих країн ЄС та з'ясовано українські реалії інтеграційної, а нерідко, й дезінтеграційної функції релігійної модернізації. Встановлено, що на сьогодні однозначно можна констатувати лише інтеграційну функцію релігії, яка полягає у згуртуванні суспільства навколо релігійних ідей та об'єднання громадян у різноманітні релігійні об'єднання. Зазначається, що питання про диверсифікуючу функцію релігії на сучасному етапі залишається дискусійним.

Ключові слова: *релігія, церква, політична інтеграція, модернізація, Європейський Союз, Україна.*

Сучасний світ являє собою складну систему з багатьма взаємозалежними елементами, яка перебуває у стані нестійкої рівноваги. Глобалістська політика найрозвиненіших країн планети аж ніяк не пом'якшує напруженості у відносинах між державами та між різними верствами населення всередині країн. Глобалізація призвела до виникнення проблем якісно нового типу, так званих глобальних проблем сучасності, що відзначаються складністю, загрозливістю та гостротою. Тому нині особливої актуальності набуває проблема підтримання в суспільстві необхідного рівня соціальної інтеграції й стабільності, які б забезпечували взаємоузгодження процесів соціального співжиття та не гальмуючи назрілих змін усували загрозу руйнівних соціальних вибухів. Одним із важливих засобів вирішення цієї проблеми була і залишається релігія. За сучасних умов статус релігії, звичайно, різниться від того, який вона посідала до Нового часу. Видозмінюється кількість віруючих, змінилися форми віри, церква відокремлена від держави. Сьогодні ми є свідками надолуження релігією втраченої значущості, впливовості й передусім відтворення свого морального авторитету; відбувається помітна активізація діяльності релігійних організацій. Дедалі важливішим постає вивчення, з метою ефективного реалізації потенціалу такого соціального інституту, як релігія, задля підтримання стабільного функціонування

соціуму, досягнення соціального консенсусу в розумінні та вирішенні щоразу ширшого кола проблем, що постають перед людством сьогодні.

Резонансні, глобального масштабу, події останніх років, дозволяють вже тепер припустити важливу роль релігії, яку використовують як ідеологічне прикриття дій ініціаторів та учасників цілої низки соціально-політичних процесів і військових конфліктів. Всупереч прогнозам про настання пострелігійної секулярної епохи постмодерну у світовій політиці, виродження традиційних вірувань та їх маргіналізації у суспільній практиці, чимало прикладів переконують в тому, що релігія залишається повноправним учасником глобальних процесів. Більше того, її носії формують структури, які надають їй нових, невластиві функцій актора міжнародних відносин.

Катастрофа 11 вересня 2001 р., яка вразила увесь світ, перетворилася на символ міжцивілізаційних протиріч, замішаних на релігійному підґрунті, змусивши багатьох замислитися про серйозність прогнозів С. Гантінгтона щодо релігійного підґрунтя «зіткнення цивілізацій», як характерної риси глобальної політики у XXI ст. [11]. Відтак у низці етнополітичних конфліктів у різних регіонах світу демаркаційною лінією між ворогуючими сторонами віросповідні відмінності стали визначальними. Боротьба з міжнародним тероризмом у ЗМІ та у висловлюваннях окремих політиків мимоволі, а найчастіше штучно пов'язується з протистоянням із ісламськими та християнськими цінностями, культурами і способами життя, з експансіоністською інтеграцією ісламу в традиційну християнсько-гуманістичну структуру західного світу [3, с.78].

На сьогодні релігійна проблематика набуває все більш кон'юнктурного характеру, а її політизація на рівні міжнародних відносин стає звичною. У зв'язку з цим міжрелігійний діалог сучасному світі стає об'єктом уваги політичних лідерів у процесі вироблення рішень і врегулювання конфліктів. Миротворчі функції традиційних релігій, специфічна можливість релігійних діячів впливати на настрої пастви через проповідь сьогодні викликають все більший інтерес державних властей і перетворюються на необхідний інструмент в цивілізаційному і дипломатичному діалозі [5, с.45]. Усвідомлюючи це, саме релігійні лідери прагнуть підтримувати цю тенденцію шляхом організації численних міжнародних симпозіумів, розробки спільних з політичними діячами декларацій на підтримку миру і безпеки, участі в соціальних, гуманітарних програмах.

Разом з цим, все більше висунення релігійних відносин на передній план політичних процесів робить необхідним та актуальним їх осмислення в політологічному ракурсі. Оскільки глибоке і компетентне розуміння релігійної проблематики є необхідним для точнішого і комплексного пояснення і локальних соціальних феноменів, то з урахуванням цього можна прогнозувати зростання інтересу у сучасній політології до вивчення релігійної складової в житті суспільства, а також затре-

буваність міждисциплінарних наукових розробок при вивченні проблем на стику духовно-ідеологічної та соціально-політичної областей людської діяльності. Саме тому розвиток академічного знання в парадигмі взаємодії – у форматі як *зіткнення*, так і *діалогу* – цивілізацій зобов'язує фахівців, які займаються питаннями громадянського суспільства, розуміти фундаментальні основи функціонування і життєдіяльності кожної цивілізації, вирішальним з яких є релігія [1, с.23-25].

Процес європейської інтеграції активізувався у середині ХХ ст. в зв'язку з формуванням у Європі міждержавних військових, політичних, виробничих, фінансових та інших об'єднань, вивчався дослідниками, в основному, як політико-правовий, інституційний та економічний феномен. Зокрема у колі уваги вчених знаходяться різні аспекти політико-правової та економічної діяльності структур ЄС та їхнє інституційне оформлення. Попередній культурно-історичний досвід спільного існування європейських націй, в якому релігійні структури найчастіше відігравали визначальну роль, був мало затребуваний.

Такий когнітивний розрив є, на наш погляд, збитковим, обмежує масштаб і глибину комплексної оцінки інтеграційних процесів. При цьому зауважмо, що соціокультурні відносини, які супроводжують сучасну європейську політичну інтеграцію, неможливо до кінця зрозуміти без вивчення розстановки сил у релігійній сфері Європи і виявлення характерних участі та внеску в інтеграційний процес традиційних європейських релігійних організацій. До того ж низка процесів в соціально-політичній сфері Європи обумовлені релігійними мотивами і факторами і не можуть розглядатися незалежно від них. З одного боку, імміграція вихідців з третіх країн неминуче веде до зміщення звичних етнічних і віросповідних балансів на континенті, відбивається на зміні духовних, соціальних, політичних, правових пріоритетів у процесі європейської інтеграції. З іншого боку, відбувається подальший розвиток секулярних настроїв в середовищі корінних жителів західних країн, послаблення ролі і авторитету західно-християнських Церков, збільшується кількість християн ЄС за рахунок приєднання традиційно православного населення Румунії, Болгарії та інших країн [10].

Така ситуація пояснюється тим, що релігійний чинник відігравав фундаментальну роль при зародженні і наступних змінах цивілізаційної основи загальноєвропейських політичних процесів і опосередковано проявився при формуванні європейських інтеграційних інститутів [12, с.85-87]. Адже конструювання європейської соціокультурної і політичної спільноти від початку було обумовлено релігійною свідомістю населення та залежністю від богословсько-соціальної активності релігійних організацій. Відтак інтегративні політичні процеси в Європі почали формуватися в рамках системи духовно-ідеологічних координат, пропонованих інститутами християнства, а з XVII ст. – і під впливом просвітницької гуманістичної ідеології і продукованих нею суспільних моделей.

Згодом тенденції політичної інтеграції та дезінтеграції у взаєминах держав Західної і Центральної Європи, в силу взаємозв'язків між релігійно-ідеологічними установками і політичною культурою суспільства, почали ґрунтуватися на інтеграційних соціальних моделях релігійних організацій. Приміром, Римсько-католицька церква виробила традиційно-імперську цивілізаційну модель політичної інтеграції, протестантські громади – альтернативну федеративну модель. Ці моделі, що спираються на доктринально-канонічну платформу обох конфесій, стали концептуальною основою процесів політичного об'єднання держав регіону. Релігійні меншини Західної та Центральної Європи внаслідок своєрідності історії власної присутності на континенті виробили самостійні, детерміновані соціальними доктринами моделі політичної інтеграції [12, с.92]. Іудейські та ісламські громади представили общинно-мережеві моделі інтеграції (зі своїми характерними ознаками), помісні православні Церкви – соборно-національну модель. Проте ці моделі, на відміну від католицької та протестантської, не відігравали визначальної ролі в інтеграційних і дезінтегративних політичних процесах у Європі. Отже, сучасна інтегративна поведінка традиційних релігійних організацій Західної і Центральної Європи, характер їх діяльності на міжєвропейському рівні, розвиненість контактів з інституціями ЄС визначаються усім попереднім історичним досвідом їх участі в цивілізаційних процесах в регіоні [12, с.72].

Відтак пильнішої уваги вимагає й розкриття залежності інтеграційного потенціалу релігій в Україні від характеру міжконфесійних відносин, які на сьогодні характеризуються помітним рівнем конфліктності. Існують суперечності між традиційними церквами та новітніми релігійними рухами, між традиційними церквами різних віросповідань, а також між церквами одного й того ж віросповідання. Напруженість не завжди проявляється на рівні протистояння церков як інститутів, вона має передусім характер локальних суперечностей на рівні громад, єпархій тощо. З іншого боку, глобальні протистояння не завжди сягають рівня низових ланок церковних структур. Суперечності між різними віросповіданнями зумовлені переплетінням догматичних, канонічних та майнових чинників, проте головною їх причиною є поєднання церковно-релігійного чинника з етнічним та політичним [9, с.5].

Як правило, кожна національна спільнота згідно з Паризькою хартією для нової Європи (1990 рік), іншими міжнародними правовими документами має право на свою релігійну самобутність, вираження, збереження і розвиток своїх особливих традицій і звичаїв. Держава повинна створювати умови для такого розвитку. Проте наші національні церкви – Українські православна і Греко-католицька – переслідувалися і закривалися в роки російського царизму й радянського тоталітаризму. Відбувалася насильницька асиміляція українців чужою для них церковною традицією. Тому відродження нашої релігійної самобутності, зок-

рема шляхом прийняття певних державних рішень в цьому контексті, повністю відповідає міжнародним правовим нормам. У такий спосіб здійснюється виправлення допущеного раніше правового перекосу [5, с.56].

На нашу думку, поки більшість українців не стане свідомою своїх національних і державних інтересів і поки український народ не змінить своє економічне становище на краще, національні релігії і церкви України в праві розраховувати на певне сприяння у своєму становленні й утвердженні з боку держави. Але це сприяння не повинне порушувати зафіксованого Конституцією країни принципу рівності конфесій.

Свого часу Митрополит УГКЦ А. Шептицький застерігав, що роз'єднання українців за конфесійним принципом доведе народ до повної руїни, якщо представники українських церков не знайдуть способу об'єднання [12, с.44]. На наукових конференціях та у ЗМІ сьогодні часто побутує думка про якийсь близьке в часі об'єднання традиційних християнських церков України, утворення єдиної Помісної християнської церкви. Характерно, що такі прогнози частіше проголошують окремі науковці та богослови. Побажання щодо об'єднання православних церков України постійно висловлює і глава УПЦ КП Філарет (Денисенко) [3, с.78-80].

У дискусіях про єдину національну церкву України, шляхи її створення висловлюються точки зору такого характеру:

– необхідно мати єдину національну автокефальну, Помісну Православну Церкву чи ж мати їх декілька, проте толерантних у взаєминах між собою;

– національні церкви мають бути абсолютно незалежні від своїх зарубіжних релігійних центрів або ж, враховуючи традицію і час, бути у підпорядкуванні у якогось вселенського релігійного центру (Рима, Константинополя, Москви);

– об'єднання має здійснюватися шляхом входження в одну із наявних православних церков чи ж на паритетних началах порозуміння;

– об'єднатися мають лише православні церкви або ж всі православні і греко-католицька в Українську християнську Церкву;

– об'єднання слід здійснювати під егідою держави (оскільки церкви через ряд суб'єктивних причин не здатні самі це зробити) або ж, не загострюючи це питання, сформувані в Україні громадянську релігію з відповідними їй атрибутами, а проблеми своїх взаємин церкви хай вирішують самі [4, с.688-689].

Існує декілька схем молитовного поєднання церков. Це, зокрема, повернення до Київської Церкви Володимирівського хрещення, яка була ще нероз'єднана, оскільки офіційний поділ на православ'я і католицизм відбувся 1054 р., і поєднання на основі українського Східного обряду, який є спільним для українського православ'я і греко-католицизму, а також поєднання лише організаційних структур при збереженні у всьо-

му іншому наявної нині самобутності церков. Зрозуміло, що кожна із наведених вище думок відповідним чином аргументується, протилежні погляди – заперечуються. Проте, аналіз історичних особливостей релігії в Україні, а також нинішня релігійна ситуація дають підстави для висновку, що утворення об'єднаної національної церкви із визнанням винятковості однієї з конфесій та згуртування навколо неї інших християнських течій практично й теоретично неможливі [4, с.690].

Водночас об'єднання наявних конфесій на певних паритетних началах також не може відбутися з багатьох причин:

1. Жодна з християнських конфесій в Україні не є витоковою, оскільки Володимир Великий прийняв ще конфесійно не поділене християнство.

2. Час існування кожної з християнських конфесій зовсім не збігається з часом існування християнства в Україні.

3. Поява тієї чи іншої християнської конфесії – це не випадкове явище, а відображення об'єктивного процесу історичного розвитку, тому й зникнення їх чи об'єднання можуть відбутися лише на такій же основі.

4. Послідовники кожної конфесії сприймають її як єдино істинну національну релігію, тому це, а також сформована міжконфесійна упередженість, відкидають можливість масового переходу послідовників однієї конфесії до іншої.

5. Денаціоналізовані українці, а також росіяни та віруючі інших національностей сприймають як свою національно незорієнтовану УПЦ Московської юрисдикції, а тому загроза втрати серед них своїх послідовників перешкоджає останній повернутися до витоків українського православ'я;

6. Якщо греко-католицизм і український автокефалізм зберегли вірність Українському православному обряду й організаційним формам життя Володимирового християнства, то УПЦ МП діє на основі зросійщеного православ'я і є українською не завдяки своїй суті, а відповідно до свого територіального розміщення.

7. Непоступливість у визначенні ідентичності ідеї вселенського християнства, яке прийняв київський князь Володимир Великий, стає перешкодою в пошуку шляхів зближення християнських конфесій країни.

8. Небажання керівництва християнських конфесій в Україні втратити свої позиції в організаційній структурі та відповідні привілеї й почесті [5, с.89-93].

Це – внутрішні чинники, які стають на заваді процесові утворення єдиної національної християнської церкви в Україні. Є ще й зовнішні чинники, і серед них, передусім, – протидія цьому процесу з боку Апостольської столиці й Московського Патріархату [2, с.55].

Відтак, на нашу думку, ідея об'єднання християнських церков України в одну церковну інституцію нині не актуальна. Як-то кажуть, де об'єднується дві, з'являється три. Держава, з одного боку, має сприяти тепер забезпеченню передусім толерантних відносин між традиційними церквами, визнанню ними права на існування в країні інших конфесій, церковних утворень, а з другого – включенню їх в різні види спільної соціальної діяльності, важливої для національного і духовного відродження, процесу українського державотворення [9, с.3]. Утворення єдиної православної церкви України, зокрема й Української християнської церкви, якщо реально оцінювати ситуацію, стане можливим лише тоді, коли весь український народ буде зорієнтований на побудову суверенної держави, включатиметься в процес національного відродження в ній, знехтує вірою в необхідність жити в підпорядкуванні зарубіжним релігійним центрам, ставитиме в основу своєї віри витокову суть християнства, а не його пізніші організаційні чи обрядові нашарування й форми.

В окремі історичні епохи консолідує функція релігії може набутти протилежної самій собі диверсифікуючої форми. Будучи в одному випадку засобом поєднання людей на основі певних інтересів, вона водночас може руйнувати інші суспільні відносини, породжувати небажані протистояння [6, с.14].

Прояви диверсифікуючої ролі релігії спостерігалися і в українському суспільстві на всіх етапах його історичного розвитку. Так, якщо прийняття християнства на початку консолідувало український народ, то конфесійний поділ на православ'я і греко-католицизм, який наступив після Берестейської унії 1596 р., спричинив регіоналізацію України за конфесійною ознакою, а відтак зробив її легкою здобиччю для хижацьки настроєних щодо неї сусідніх держав, часто призводячи до ворожих протистоянь «України з Україною» [11].

Сьогодні також ми можемо спостерігати протистояння в українському суспільстві між різними релігійними конфесіями. Так, релігійне середовище в нашій державі, від самого проголошення незалежності України було, і, напевне, й донині залишається конфліктним. Причому, суб'єктами конфлікту ставали найвпливовіші релігійні організації, а саме поділені між собою православні церкви і Греко-католицька Церква. Скажімо, напруженими є стосунки цих церков з протестантськими організаціями та неорелігіями, що культивують чужі для українського менталітету цінності, поширюють почуття меншовартості. Конфлікт, перш за все, виявлявся на різних рівнях і мав, в цілому, системний характер. Тому у середині 90-х років ХХ століття зіткнення набули такого розмаху і гостроти, що стали загальнонаціональною проблемою [6, с.11].

Проте вже у другій половині 90-х років відбулися певні зрушення, припинилися прояви громадянської ворожнечі на конфесійному ґрунті, почали укладатися ситуативні союзи між церквами. Так, у 1996 р. було

створено Всеукраїнську Раду Церков та релігійних організацій, а у 1997р. підписано Меморандум християнських конфесій про неприйняття силових дій у міжконфесійних відносинах. Можна сказати, що період безкомпромісної ворожнечі “всіх проти всіх” також залишився у минулому – разом з масовими релігійними виступами. Конфесії припинили з’ясовувати стосунки шляхом вуличних зіткнень і перейшли до політичних засобів боротьби [12, с.48].

На сьогодні лише УПЦ залишається, фактично, поза процесами помірної інтеграції: маючи сильні позиції за рахунок патронату Московської патріархії, який в певні моменти реалізується у безпосередньому політичному впливі російського державного керівництва на українське, та підтримку великої кількості представників державної влади в середині країни (передусім – Президента України), УПЦ не поспішає укладати угоди, будучи переконаною в тому, що має право й можливість диктувати свою волю з певних питань. Ця конфесія погоджується на спільну працю над деякими документами й рішеннями (наприклад, може підписати спільну заяву церков чи працювати разом з іншими над концепцією державно-церковних стосунків), бере участь у деяких міжцерковних соціальних програмах, спільних церковних делегаціях, нарадах, круглих столах [8, с.5].

Більшу схильність до укладання тимчасових союзів виявляють три інші конфесії. Привертають увагу зближення на певному етапі між УПЦ КП та УАПЦ і потепління у стосунках між цими двома православними церквами й УГКЦ.

Попри те, що УПЦ КП і УАПЦ мали доволі складну історію стосунків, їх зближення ніколи не вважалося неможливим – більше того, саме на об’єднання цих конфесій завжди покладали великі надії державні органи та політики. Про це йшлося й у виступах кліриків обох конфесій. Навіть після невдалого об’єднання 1992 р. ця ідея не була відкинута – про “невідворотність об’єднання” наголошував Патріарх Філарет і представники Держкомрелігій. Втім, (можливо, не в останню чергу через зовнішні втручання у цей процес), зближення відбувалося повільно й болісно – тимчасові компроміси довго укладалися й дуже швидко порушувалися, при чому один бік конфлікту звинувачував у тому іншого. При тому звинувачення висловлювались часто у формах, далеких від хорошого тону [2, с.77-80].

Ключовим моментом зближення між УПЦ КП і УАПЦ стало підписання спільних домовленостей у Стамбулі, що було викликане орієнтацією на досягнення спільної мети – отримання канонічного статусу. Коли стало відомо, що цей процес гальмується, УПЦ КП в односторонньому порядку припинило дію домовленостей і цей тимчасовий союз розпався. Як і раніше, цей розрив мав характер сварки: Патріарх Філарет звинуватив митрополита Мефодія в тому, що той отримав хабар за зрив об’єднувачого процесу, а Мефодій, в свою чергу, заявив, що ніколи з Фі-

ларетом не був, і порадив Патріархові слідкувати за власною кишеною. При цьому, в подальшому УАПЦ через внутрішній розбрат перестала відігравати помітну роль у церковному полі України [5, с.134].

На відміну від двох православних церков, греко-католицька церква обережніша і послідовніша у діалозі. Вона практично не «робить різких рухів», не йде на відверто нетривкі об'єднання, поволі зближується й долає бар'єри негативного сприйняття власних дій, чітко визначивши тих, з ким можливий союз. УГКЦ не ухиляється від цього курсу – в результаті Патріарх Філарет, у минулому активний супротивник відродження УГКЦ і донедавна супротивник просування цієї конфесії на схід, бере участь у акціях, ініційованих УГКЦ: спільних молебнях, вшануваннях копії Туринської плащаниці тощо [5, с.140].

Загалом стосунки між УГКЦ та двома “українськими церквами” цілком виправдовують вислів Ф. Барта: “належність до спільноти визначається ставленням до тих, хто до цієї спільноти не належить” – вступаючи у стосунки з однією силою, вони відверто демонструють протилежний своє ставлення до неї та її позицій. Тому стосунки УГКЦ з “розкольникми” останнім часом стають наріжним каменем у критиці політики УГКЦ з боку УПЦ, яка і без того ніколи УГКЦ не симпатизувала. УПЦ болісно сприймає процес зближення УГКЦ з УПЦ КП. Хоча це зближення є суто ідеологічне (гіпертрофується “національна” компонента обох церков, їх ставлення до “української державності”, їх “київське” походження і т.д.), і не зовсім церковне (хай там як не намагалися архієреї УГКЦ затушувати питання доктринальної розділеності православ'я і католицизму), УПЦ вбачає це зближення як “католицьку змову”, спрямовану на те, щоб через об'єднання УПЦ КП з УГКЦ покатоличити населення України. Представники УПЦ критикують керівництво УГКЦ за спілкування з відлученим від церкви предстоятелем УПЦ КП, апелюючи до позиції Ватикану, згідно з якою представники католицької церкви не можуть спілкуватися з особами, позбавленими сану своїми церквами. Кардинал Л. Гузар, однак, вважає, що УГКЦ має право самостійно визначати союзників, і допоки Ватикан не запротестував проти такої “вільності”, дає підстави вважати, що Ватикан дає на це мовчазну згоду [7, с.4].

Отже, підсумовуючи зазначимо, що на сьогодні однозначно можна констатувати лише інтеграційну функцію релігії, яка полягає у згуртуванні суспільства навколо певних релігійних ідей та об'єднання громадян у різноманітні релігійні об'єднання. Питання про диверсифікуючу функцію релігії, наразі залишається дискусійним. На нашу думку, тривалі міжконфесійне протистояння в Україні, яке назване окремими зарубіжними ЗМІ “війною дзвіниць”, негативно впливає на розбудову й утвердження незалежної української держави та національну єдність українців.

Література

1. Ахиезер А.С. Модернизация в России и конфликт ценностей / А.С.Ахиезер, Н.И.Козлова, С.Я.Матвеева. – М.: Мысль, 1991. – 280 с.
2. Воронов А.Я. «Русский национализм» + «Русский мир» = «Русская Республика»? / А.Я.Воронов. – СПб.: Свет православия, 2009. – 176 с.
3. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні / В.Єленський. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 300 с.
4. Коваль І.В. Оцінки та ідентифікації релігійно-церковних процесів в Україні / І.В.Коваль // Держава і право. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2010. – Вип.49. – С. 686-692.
5. Ломака І.І. Між інтеграцією і модернізацією. Політологічний аналіз інтеграційної ролі релігії в умовах модернізації українського суспільства. Монографія / І.І.Ломака. – Івано-Франк.: Лілея-НВ, 2009. – 180 с.
6. Миронов А.В. Основы религиоведения. Государственно-церковные отношения / А.В.Миронов, Ю.А.Бабинов // Социально-гуманитарное знание. – 1999. – № 3. – С. 11-16.
7. Покровський В. Ціннісні орієнтири сучасної релігійної ситуації в Україні / В.Покровський // Релігієзнавчий вісник. – 2008. – Ч.14 (жовтень). – С. 4.
8. Правоторов В. Церковь и демократия / В. Правоторов // Наука и религия. – 1995. – № 7. – С. 5-8.
9. Саидбаев Т.С. Политика и религия / Т.С.Саидбаев // Социально-политические науки. – 1991. – №9. – С. 3-8.
10. Babiuch J. Church and society in post-Communist Eastern Europe / Jolanta Babiuch [Електронний ресурс] // <http://www.jstor.org/pss/40396554>
11. Jalusic V. Gender and Political Transformation in Central and Eastern Europe / Vlasta Jalusic [Електронний ресурс]//<http://pdc.ceu.hu/archive/00002340/01>
12. Religion und Kirche in Osteuropäischen Zivildgesellschaften nach 1945: Konferenzschriften / Hrgs. Hans-Otto Blumenderg. – Graz: Universitas-Verlag, 2000. – 145 S.

4.09.2013 р.

Рекомендовано до друку докт.політ.наук, професором **Монолатієм І.С.**,
докт.політ.наук, професором **Наумкіною С.М.** (Одеса)

**RELIGIOUS MODERNIZATION OF UKRAINE
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS**

I. V. Koval

*Ivano-Frankivsk Faculty of The National University of Odesa Law Academy;
76007, Ivano-Frankivsk, Maksymovycha str. 13;
ph. +380(342) 72-07-33; e-mail: koval112@ukr.net*

Analyzed the essence of the place and role of religious factors in the processes of political integration. Characterized practice of individual EU countries and found the realities of Ukrainian integration, and often, and the disintegration of the function of religious modernization. It was established that today we can state unequivocally only integrative function of religion, which is to merge the society around religious beliefs and associations of citizens in the various religious communities. It is noted that the issue of diversifying the functions of religion at the present stage remains controversial.

Key words: *religion, church, political integration, modernization, the European Union, Ukraine.*